

--teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van 'de republiek' in 'de balie' op maandag 3 mei 2021. (12.00. uur tot ±13.20 uur) via video-opname live uitgezonden en daarna nog altijd te bekijken op de facebook-pagina van de balie.

[KLIK op de link voor de uitzending op BALIETV](#)

--het begin
improvisatie mdk jjl

(enkele geparafraseerde zinnen uit de dialoog.)

over echte dingen, vind je niet?
echte dingen?
heb je ideeën?
je zult wel ontkennen, dat dat bestaat, echte dingen.

ik heb een heel aardige vraag bedacht,
zonder het woord 'eigenlijk' te gebruiken,
want dat relativeert de vraag.
eigenlijk?
nee, het zit 'm niet in het woord 'eigenlijk'.

ik wou je vragen.

mij vragen?
ik wou jou vragen: wat doet een toneelspeler?
wat doet een toneelspeler?
toneelspelen, niet?
wat doet een toneelspeler
specifiek?
specifiek?
ja.

we praten eigenlijk door de muziek heen.
zullen we de muziek uitzetten.
we zouden het niet hebben over nu.
en ook niet over toen.
we zullen gewoon accepteren
dat het is, zoals het is.

we zijn met zijn elfen. is dat bijbels.
bijbels?
is het elf of is het dertien
waar je boekhouden op uitrekent?
is het dertien of elf?

het is in de stad rondom ons oorverdovend stil.
en na precies één uur en twintig minuten
hebben we gesproken.
dat moet de ideale lengte van een tv-uitzending zijn.

we laden de stoelen en tafels,
krukjes, matten en landkaarten weer in.
iedereen gaat ergens anders heen.
we zien uit naar de avond dat weer mensen bij komen,
niet alleen wij. en dat het café open is.

de volgende republiek
is maandag 7 juni,

afb: veronese. 1576/78 edvard de vere

annette kouwenhoven

jan joris lamers

'shakespeare' mag niet saai zijn

Interview: laura de jong met bas belleman

geen stijve verzen, maar opzweepende poëzie: het vertalen van 'shakespeare's sonnetten' vraagt om experiment, vindt bas belleman, de winnaar van de 'filter vertaalprijs'. en 'is de beroemde donkere dame wel een vrouw'?

'william shakespeare': 'shakespeare's' sonnetten

vrijdag 23 april won bas belleman de filter vertaalprijs voor zijn vertaling van 'shakespeare's' sonnetten. de prijs wordt toegekend aan 'de meest bijzondere vertaling' van 2020. de jury roemt belleman om 'zijn brilje, zijn durf en

zijn virtuositeit'. en noemt de vertaling 'een toonbeeld van vertalersmoed'.

belleman (1978), dichter en oud-literatuurrecensent van 'trouw' en 'de groene amsterdammer', werkte elf jaar aan zijn vertaling van de 154 sonnetten en het vaak weggelaten 'a lover's complaint'. daarnaast schreef hij een uitgebreide toelichting.

zo word je als lezer verder ingewijd in de geheime lagen van 'shakespeare's' sonnetten, die oorspronkelijk in 1609 verschenen. de eerste zijn gericht aan een knappe, rijke jongeman, de laatste reeks is gericht aan de 'donkere dame'. maar is dat wel een vrouw? daarover later meer.

afb: tafeltje in de balie

laura de jong:

deze sonnetten zijn al vaak vertaald. waarom wilde u het nog eens doen?

'het begon toevalligerwijs. een vriendin die pianist is, gaf op valentijnsdag een concert en vroeg of ik als intermezzo liefdesgedichten wilde voordragen. natuurlijk wilde ik ook 'shakespeare's beroemdste sonnet 18 doen: 'shall i compare thee to a summer's day'? ik vond de bestaande vertalingen wat stijfjes en ben het zelf gaan proberen. ik kon het nog helemaal niet, maar ik had het gevoel dat er iets zat en dat er iets lukte. zo is het begonnen.'

-wat bedoelt u met stijfjes?

'ik denk dat anderen hem vaak vertaalden als een dichter uit het verleden. soms leken ze te zeggen: als jij het saai vindt, moet je je daar maar overheen zetten, want het is 'shakespeare', die behoort je tot je te nemen. dat beviel me niet. ik had het idee dat 'shakespeare' zelf helemaal niet van saaie poëzie hield. hij zou zijn tijd daar nooit aan verspillen.'

-u wist van tevoren niet of iemand het wilde uitgeven?

'nee, niemand heeft mij gevraagd dit te doen. ik had zelf twee dichtbundels gemaakt en kwam in een artistieke crisis terecht van het kaliber: 'ik zou hier nog twee bundels mee door kunnen gaan, maar waarom ook alweer?' daarnaast was ik recensent voor trouw en las ik veel boeken, en dus ook veel middelmatige literatuur. want van alle boeken die verschijnen, zijn er maar een paar echt goed. ik ervoer het als een catch 22 en dacht: ik hou van literatuur, daarom ben ik recensent geworden, maar nu lees ik vooral middelmatige boeken. daar wilde ik uitstappen.

toen heb ik in een dramatisch gebaar 'shakespeare' uit de kast getrokken en ben ik verdergegaan met vertalen. want ja: hij is echt de beste schrijver aller tijden.'

-dit is uw eerste grote vertaling.

hoe heeft u het aangepakt?

'als iets niet helemaal liep - als er een overbodig woord leek te staan, het niet klonk, hij twee keer hetzelfde leek te zeggen - was mijn uitgangspunt: dat ligt aan mij. want de poëzie van 'shakespeare' is sowieso goed. dan moest ik beter en langer kijken wat hij nou precies had gedaan, tot er iets mooiers en beters stond. hij heeft me nooit teleurgesteld.'

-uw vertaling staat te boek als experimenteel.

'ja, bij experimentele poëzie denk je eerder aan vijftigers als lucebert en kouwenaar. niet aan 'shakespeare'. maar hij gebruikte veel experimentele technieken. dat is vaak niet herkend in andere vertalingen.

'ik vertaal behoorlijk getrouw, maar ik probeer zijn dubbelzinnigheden, spelletjes en dubbele bodems ook te laten zien. 'shakespeare' moet eindeloos aan zijn gedichten hebben geschaafd en gevijld. het is net een spiegelpaleis. de poëzie is aangrijpend en emotioneel, maar ook opzweepend en seksueel. dat heb ik proberen over te brengen: dat je zin krijgt in het lezen van 'shakespeare'. dat vond ik belangrijker dan het precieze aantal lettergrepen van de sonnetvorm.'

-is het mogelijk iets perfect te vertalen?

'een van de mythen over vertalen is dat er zoiets als de perfecte vertaling bestaat. alsof je als alice door de spiegel

stapt en dan precies hetzelfde sonnet hebt in een andere taal. je kunt een heel goede vertaling maken, maar nooit de perfecte. ik dacht wel: ik kan het werk recht doen. maar ik heb niet de illusie dat niemand deze sonnetten meer gaat vertalen.'

-hoe gaat u om met gevoelige taal?

'ik kan me verschuilen achter 'shakespeare'. het is niet mijn, maar zijn taal. ergens speelt hij met het woord 'more' en een moor, en dat heb ik laten staan. vaak wordt bij gevoelige taal gezegd: dat was in zijn tijd zo. er wordt veel gehistoriseerd. maar 'shakespeare' ontsteeg zijn tijd. hij had een scherp oog voor wat nooit zal veranderen aan mensen en voor wat juist door cultuur en toeval bepaald is.'

'hij schreef al over maatschappelijke thema's die wij nu nog belangrijk vinden. in zijn toneelstukken zie je dat sterk. in 2018 heb ik een voorstelling van 'othello' van daria bukvic gezien, waarin de zwarte generaal wordt neergehaald. je kunt haast niet geloven dat iemand rond 1600 zo indringend over racisme kon schrijven. ik ben dus geneigd te zeggen: je kunt op 'shakespeare' vertrouwen, hij is zo ongeveer de laatste die je moet cancelen.'

-u schrijft in uw inleiding: 'die nieuwe en subtiele ideeën over gender en identiteit van tegenwoordig?

'shakespeare' was ons voor.'

'de eerste reeks gaat over de liefde van de dichter voor een rijke jongeman. de laatste 28 zijn aan de donkere dame gericht. die jongeman was vroeger een probleem. mensen vonden het moeilijk te lezen dat 'shakespeare' liefdesgedichten aan een man schreef. hij was op een

voetstuk gezet als de grootste schrijver aller tijden. het engelse antwoord op dante, cervantes en homerus. hoe kon zo iemand zulke verderfelijke liefde bezingen? dat moest allemaal worden wegverklaard.'

'de donkere dame werd daarom ingezet als hét bewijs dat 'shakespeare' een heteroseksuele man was. zo van: zie je, zijn meest seksuele gedichten gaan over een vrouw. volgens mij klopt dat niet. die man heet in een van de sonnetten een 'meester-meisje' en heeft het gezicht van een vrouw, en omgekeerd heeft de donkere dame allerlei mannelijke eigenschappen. je kunt haar lezen als een man in vrouwenkleding. in die tijd stonden er geen vrouwen op het toneel. jongens speelden de vrouwenrollen. dus het is niet ver van de realiteit. ik dacht dat dit vaker was gesuggereerd, maar ik ben het nergens tegengekomen.'

'shakespeare' laat de verschillende seksen in elkaar oververlopen en reageert daarmee op een idee van plato dat je vroeger drie seksen had: 'man', 'vrouw' en 'man-vrouw'. door een straf van de goden zijn die uit elkaar gehakt en heb je nu alleen mannen en vrouwen. het lijkt of 'shakespeare' zegt: 'o ja, is dat zo? heb je alleen mannen en vrouwen?' alsof hij het gaat uitproberen. hij ondermijnt steeds de aannames over liefde en onderzoekt wat liefde is buiten de gebaande paden. in zijn sonnetten schrijft hij bijvoorbeeld:

'mijn liefje heeft geen ogen als de zon...' ze stinkt uit haar mond, ze is lomp, maar toch houdt hij van haar. afstotelijk en toch verleidelijk.'

-wat vindt u van de ophef rond de vertaling van de poëzie van amanda gorman, waarbij dichter marieke lucas rijneveld zich terugtrok als vertaler?

'vertalen veronderstelt dat je mensen kunt begrijpen. ik ben geen 16de-eeuwse dichter, maar ik kan me in 'shakespeare' verdiepen. in die zin zou technisch gezien iedereen gorman kunnen vertalen. maar dat is niet waar het om ging. rijneveld werd aangekondigd als de vertaler omdat ze zo'n verwantschap zou hebben met gorman. dan zeggen mensen: 'sorry, verwantschap? er zijn anderen met meer verwantschap.' het ging natuurlijk niet alleen om de poëzie, maar ook om de plek die gorman innam na zo'n rabiaat racistische president. dat was symbolisch. als het niet zo was aangekondigd of als een onbekende vertaler het had gedaan, was er misschien weinig aan de hand geweest.'

-zo krankzinnig is die verwantschap ook weer niet. rijneveld is net als gorman, jong, succesvol, en geldt als het grootste literaire talent van ons land.

'nee, natuurlijk, ze is een goede dichter. het gaat er niet om dat zij gorman niet mag vertalen omdat zij een andere huidskleur heeft. dat zou raar zijn. het punt is: waarom wordt rijneveld als bekend en wit persoon naar voren geschoven om dit te vertalen? dan zijn er wel andere kandidaten te vinden. dat vindt zijzelf bij nader inzien ook. 'dat zwarte vrouwelijke schrijvers minder ruimte krijgen dan anderen, vind ik geen vreemde gedachte. toen ik in 2009 in de jury van de 'ako-literatuurprijs' kwam, had er al twaalf jaar geen vrouw meer gewonnen, laat staan een zwarte vrouw. het is vreemd dat jaar na jaar een witte man op het schild wordt gehesen. dan kun je veel mitsen en maren hebben, maar het is toch gek. dus als zwarte schrijvers zich achtergesteld voelen, kun je wel zeggen dat het om de vertaling gaat en dat rijneveld getalenteerd is, maar dat is niet het antwoord op de klacht die ze hebben.'

-u heeft elf jaar aan dit boek gewerkt. hoe was het om het af te hebben?

'vlak nadat ik het had ingeleverd, ging ik met mijn gezin met vakantie. de eerste dagen zat ik alleen maar voor mijn tent, ik had boeken bij me maar kon geen letter lezen. ik moest bijkomen. maar deze vertaling is het mooiste wat ik ooit heb kunnen doen. en het is waarschijnlijk ook het belangrijkste wat ik op literair gebied ooit zal doen, belangrijker dan alles wat ik zelf maak of nog zal maken.'

margijn bosch

'shakespeare' (belleman)

sonnet 75

'jij bent voor mijn gedachten als eten voor 't leven,
of zachte regen voor de lentegronden,
ik voel zo'n drift voor heel jouw lieve vrede
als tussen vrek en rijkdom wordt gevonden.

eerst glimmend van genot en dan meteen
bang dat de ritseltijd zijn schatten jat;
eerst o zo zeer verrukt met jou alleen,
dan pijn dat straks de wereld mij betrapt.

verzadigd soms van 't feestmaal van jouw ogen,
en dan weer zuiver honger om een blik;
dan zoek ik of bezit ik geen vermogen
dan wat ik had of wat ik van jou pik.

- ik vreet te veel of sterf, de hele tijd:
- gulzig om alles, of juist alles kwijt.'

sonnet 14

-drie variaties

-1

'zal ik je vergelijken met een zomerdag?
wat fijner en wat minder fel ben jij;
storm schudt de appelknoppen van de mei,
al vlug komt er een eind aan zomers pacht.

te vurig wil het hemels oog soms branden
en vaak raakt heel zijn gouden gloed gedempt,
en schoonheid zal in schoonheid ooit verzanden
en volgt de grillen der natuur ongeremd.

toch zal jouw eeuwige zomer nooit verkleuren,
noch al het schoon verliezen dat jij krijgt,
noch zal de dood jou in zijn schaduw sleuren,
als jij in eeuwige zinnen de tijd ontstijgt.

- zolang als adem of ogen zijn gegeven,
- zolang leeft dit, en dit geeft jou het leven.'

-2

'zal ik eens jou zien én een zomerdag?
zo heerlijk en zo vriendelijk ben jij.
wind rukt de appelknoppen van de mei
en zomers recht is al te kort van kracht.

zomaar te vurig brandt het hemels oog
en dan weer raakt die gouden gloed gedempt
en schoon vloeit zomaar niet van schoon omhoog,
maar faalt, of valt ter aarde, ongetemd.

toch zal jouw eeuwige zomer niet bederven
noch wordt het schoon dat jij bezit gesnoeid,
noch laat de dood jou in zijn schaduw zwerven
als jij in eeuwige regels voor altijd groeit.

- tot zien en adem mannen zijn benomen,
- tot dan leeft dit, dit laat jou wederkomen.'

-3

'vergelijk je jou 'ns met een zomerdag,
ben jij een trouwer, hechter, lomer dag.
echt, mei verkauwt het net geloken blad
en tijd vernauwt de felste zomerkracht.

en rijst het gouden, helse oog te warm,
men smijt een grauwe smet, een zomerdamp;
elk fijn getrouw gebed verkoopt een ramp:
het tij, een vrouw, een hert, een troon, een man.

en jij vertrouwt je echte zomermacht,
verleidt de koudste mensenogen, dat
zelfs hij, de oudste rechter, dood, je acht
en jij m'n lauwe vers vergroten mag.

- men blijft een vrouw, een mens, een oog, een man;
- men prijze jou, je vers, je boog, je zang.'

jan joris lamers

sonnet 1

'van mooie mensen willen wij de groei,
zodat de roos van schoonheid nooit zal sterven,
en staat de open bloem niet meer in bloei,
dan mag zijn schat zijn evenbeeld nog erven:

maar jij, verrukt van je eigen glanzende ogen,
voedt nu de vlam van je licht met eigen hout
en laat jouw overvloed tot leegte drogen,
je eigen vijand, je zachte zelf te koud.

jij bent de piek van al het leven op aarde,
de enige ode aan de ijdele lente,
maar in je knop begraaf jij al je waarde,
jij lieve schoft, je hamstert je talenten.

- omhels het leven als de echte asceten
- om niet met 't graf de tol van 't leven op te vreten.'

afb: -- paris. 1954. hanny michaelis & gerard van het reve

matthias de koning

hanny michaelis

uit de dagboeken. 'de wereld waar ik buiten sta'

maandag 27 september '42

in afwachting van het avondeten. kalme dag gehad, blauw en zonnig met witte wolken en wind. lang in bed gelegen en de middag verluierd in de zon. alweer twee gedichtjes gepleegd, alweer niet tevreden. ik ben misse-lijk van mezelf.

daar hoor ik iemand de trap opklimmen – ik herleef tegenwoordig als het eten zich aankondigt.

wat ik op het ogenblik doe, is geen leven. het voortvegeteren op dromen en fantasieën. wat valt er ook anders te beginnen, opgesloten in een kamer?

bij het doorbladeren van mijn dagboek vraag ik me af: kan iemand met zo'n zelfverzekerde stijl aan een minderwaardigheidscomplex lijden? ja, is het antwoord, want deze zelfverzekerdheid is een pose, en daarom nog eens zo hinderlijk. maar dan ben ik du zelfs in mijn dagboek niet mezelf? misschien niet, maar ik doe mijn best het wel te zijn. en dan: jezelf zijn is niet gelijk aan sympathiek zijn.

nog iets gek: bij alles wat ik in dit dagboek schrijf, word ik beheerst door de wil het zo scherp mogelijk te formuleren en in zo diep mogelijke gedachten. ik weet, dat ik daarbij denk: als iemand het leest, wil ik een goed figuur maken (wat niet wegneemt, dat ikzelf er zonder enige bijgedachte van geniet als ik me zuiver en beknopt heb weten uit te drukken).

aan de andere kant maak ik dit dagboek volkomen ongeschikt voor eventuele publicatie door er stukken in te zetten als op 26 sept. '42, omdat dit een deel van het programma

vormt: tegenover mezelf zo eerlijk mogelijk te zijn. tegenover mezelf - maar niet tegenover de wereld, waaruit volgt, dat men óf voor zichzelf schrijft en dit nooit kan publiceren (het ook niet zou moeten willen) óf voor de wereld en dientengevolge bewust vervalsingen pleegt. ik ken heel weinig schrijvers die daaraan ontkomen. in het buitenland alleen joyce, in ons land alleen du perron en veldijk. nu begrijp ik ook waarom die twee zo intens gehaat zijn bij een groot deel van het lezend publiek: zichzelf openleggen betekent iets in den mens openleggen.

afb: -- tucholski jaren twintig

maureen teeuwen

kurt tucholski

uit: 'verhalen' 1927

vertaling toon bartels

ergens ver weg van huis een koffer uitpakken, die iets later is gekomen, omdat hij onderweg nog zo nodig met andere koffers moest staan praten: dat geeft je een vreemde gewaarwording.

je bent al een beetje vertrouwd geraakt met je omgeving, de deurknop is je al vriendelijker gezind, het café beneden wordt al een beetje jouw café, er zijn zelfs al kleine gewoonten ontstaan - en dan komt die koffer. je maakt hem open.

een geur van thuis waait je tegemoet krantepapier ritselt, en ineens is alles er weer, waaraan je wilde ontsnappen.

ontsnappen is onmogelijk. een schoen komt te voorschijn. zakdoeken, ze brengen alles mee, bijna pijnlijk vertrouwd zijn ze je, schaam je je ervoor? als al te nabije familieleden, die je in een vreemd gezelschap ontmoet: iedereen zegt u tegen je, alleen zij beginnen te jijnen en te jouwen. en praat je met een vrouw, dan dreigen ze schalks met hun vinger. dat kunnen ze niet hebben. wie heeft die koffer ingepakt? zij? een golf van warmte welt op in je hart. zoveel liefde, zoveel zorg, zoveel moeite en werk! heb je haar daarvoor bedankt? als ze er nu zou zijn - maar ze is er niet. en als ze er was, zou je haar niet bedanken.

de spullen in je koffer spreken niet de taal van het land, niet de taal van de stad waarin je je bevindt.

hun zwijgende ordelijkheid, hun zakelijke netheid in hun begrensde ruimte zijn nog van daarginds. daar liggen ze en spreken een zwijgende taal. met een beetje afwezige blik sta je in je hotelkamer en je herinnert je niet - of nee, je bént er helemaal niet - je bent weer waar je vandaan komt, je ademt weer de lucht van daarginds en je hoort weer de oude en vertrouwde geluiden... op dit ogenblik leef je twee levens: een leven, lichamelijk, hier, maar dat is onecht; en een ander leven, het leven van de ziel, en dat is helemaal echt.

een man die lyrisch gestemd zijn broeken in de kast hangt! ga je schamen jongen! dat is vrijgezellenwerk, dan kun je dat nog doen. met geoefende hand bouwt hij stapeltjes en ordent hij zijn spullen. hier en daar strijkt hij een plooi glad en borstelt hij wat... een getrouwd man dat is altijd iets belachelijks; hij is een plotseling zelfstandig geworden bakerkind, ver weg van moeders rokken, een beetje alleen gelaten in de wijde wereld.

de badjas roept niet alleen herinneringen op; in zijn plooien zitten nog stukken van die andere wereld, waar je vandaan komt. dat alleen al. maar vouw je hem open, dan

vallen die stukken eruit en vervluchtigen, en ineens hangt hij daar, vertrouwd en toch vreemd, een doodgewone badjas, die zich van de rest niet al te veel aantrekt ... en hier, kijk eens wat handig opgerold, een bijzonder staaltje van inpaktechniek; heb je die stropdassen gestreeld, ouwe jongen? alsof je nog nooit op reis bent geweest! lichtelijk daas sta je daar in je kamer, in je ene hand een leest en in de andere twee paar sokken. je staart voor je uit, maar goed dat niemand je ziet. om je heen het geruis van bomen, een klank, het gekwetter van drie kanarievogels, een vreemde levensintensiteit die je daarginds nog nooit zo hebt gevoeld. druppels wellen op uit een spons, die je nog nooit, nog nooit goed hebt uitgeknepen. was hij dan zo vochtig? wist je dat dan niet? het was te vanzelfsprekend, je was ondankbaar - dat weet je nu, nu het te laat is.

er is een parfumflesje gebroken, het goede laken vertoont een groenachtige vlek, een geur maakt zich los, en nu gaat ook de neus zich dingen herinneren. die heeft het beste geheugen van allemaal! hij onthoudt dagen en levensstijlperken; mensen, strandtaferelen, liedjes en versjes, waaraan je nooit meer hebt gedacht, ze zijn er opeens weer, springlevend komen ze op je af hé, dag! hé, dag! zeg je verrast, je snuift de oude geur nog een keer op, maar na het eerste opflikkeren van het geheugen komt er niet veel meer, want wat er niet meteen is, komt niet meer. jammer van de parfum overigens. het flesje heeft aan de onderkant een lelijk gekarteld gat. het ziet er bijna uit als iets waaruit het leven is weggestroomd ... maar dat

is bijgelovige onzin, het is gewoon een gebroken flesje. onderin, op de bodem van de koffer, liggen nog een paar kruimels, reiskruimels, meteorstof uit vreemde landen. nu is de koffer leeg. en daar ligt je boeltje dan, uitgestald op de stoelen en het bed alles krijgt zijn vaste plek. de kamer is nu vol en verzadigd, al bijna een stukje thuis en alle herinneringen zijn vervaagd, vervlogen en weggewaaid. nog een poosje en je zult op je volgende pleisterplaats terugverlangennaar deze kamer, naar deze stomme hotelkamer.

afb: -- pessoa. jaren tien

vincent van den berg

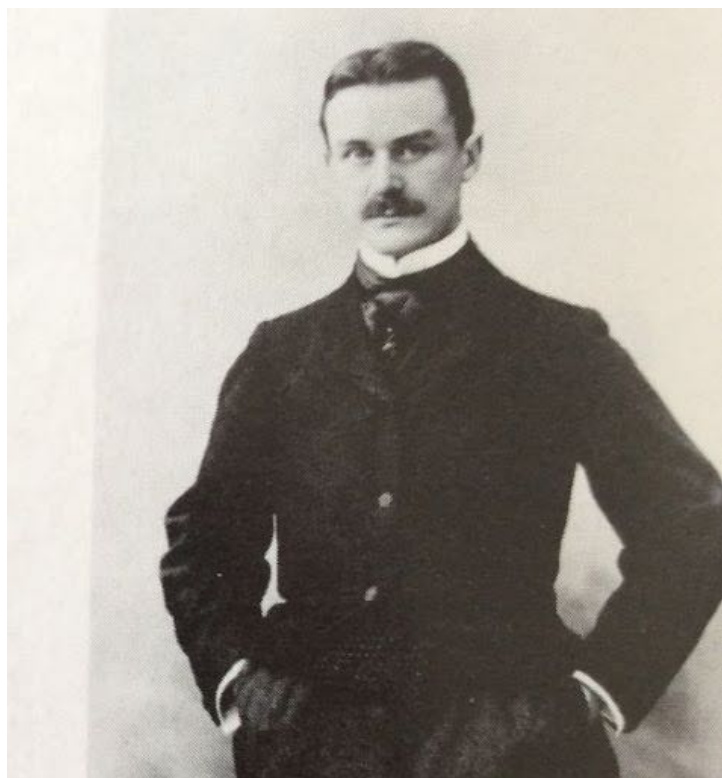
fernando pessoa. vertaling: august willemsen

27.9.1934

aan de vooravond van nooit vertrekken hoeft men tenminste geen koffers te pakken noch plannen op papier te zetten, met onbedoelde begeleiding van wat men vergeet, voor het vertrek, vrijblijvend nog, de dag daarop. men hoeft niets, niets te doen

aan de vooravond van nooit vertrekken.
welk een rust niets meer te hebben om van uit te rusten!
grote gemoedsrust,
de gemoedsrust zelfs geen schouderophaal op te brengen
voor dit alles. alles al gedacht te hebben,
is het. welbewust te zijn beland bij niets.
grote vreugde als geen vreugde meer van node is:
een omgekeerde buitenkans.
hoe vele malen lang reeds leef ik
het vegetatieve leven van het denken !
alle dagen, sine linea, rust in ruste, rust.
grote gemoedsrust.
welk een vrede, na zo vele reizen ,
geestelijke en lichamelijke!
hoe heerlijk kijken is het naar de koffers,
starend als naar niets!
sluimer, mijn ziel, sluimer !
grijp je kans en sluimer! sluimer!
kort is de tijd die je gegund is! sluimer!
het is de vooravond van nooit vertrekken

afb: thomas mann jaren tien

jochum veenstra
lezing door thomas mann voor studenten van de prince-
ton university, vertaald door hans driessen 2012

geachte toehoorders, het is beslist uitzonderlijk dat bij uw
literaire studies de schrijver aanwezig is om samen met u
zijn werk in ogenschouw te nemen.

ongetwijfeld had u er de voorkeur aan gegeven van mon-
sieur de voltaire of señor cervantes een paar persoonlijke
kanttekeningen bij hun beroemde boeken te horen.

maar de wet van de tijd en het tijdgenootschap brengt het
nu eenmaal met zich dat u met mij genoeg moet ne-
men, met de schrijver van de toverberg.

[...]

dat ik deze opmerkingen in het engels moet maken, valt
me bij uitzondering niet zwaar maar juist licht.

ik denk daarbij meteen aan de held van mijn verhaal, de
jonge ingenieur hans castorp, die aan het einde van het
eerste deel de kirgiezenogige madame chauchat op merk-
waardige wijze zijn liefde verklaart door er de sluier van
een vreemde taal, het frans, overheen te gooien.

dat komt hem bij zijn gêne te pas en moedigt hem aan
dingen te zeggen die hij in het duits nauwelijks over zijn
lippen zou kunnen krijgen.

'parler français,' zegt hij, 'c'est parler sans parler, en
quelque manière'. kortom, het helpt hem zijn remmingen
te overwinnen en ook de remmingen die de schrijver
voelt als hij over zijn eigen boek moet spreken, worden af-
gezwakt door het getransponeerde spreken in een andere
taal.

cees walburgh schmidt

uit: the racing tribe (paardentrainer) van kate fox 1999

wat is het verschil tussen wat paardentrainers doen en wat ruiters en journalisten doen?

wat ruiters en journalisten doen om te winnen is zichtbaar en duidelijk, maar wat de trainer doet is onduidelijk en mysterieus deze mystiek is wat de trainers de verheven status van medicijnman geeft, maar het betekent ook dat objectief vergelijken van de vaardigheden van de verschillende medicijnmannen heel moeilijk is.

er is geen algemeen criterium voor het bepalen van wat een goed trainer-medicijnmanschap inhoudt.

de paarden eigenaars die ik sprak gaven stuk voor stuk verschillende omschrijvingen, verschillende redenen voor het bepalen van de trainer keuze, uitzonderlijke verklaringen voor het volgehouden geloof in hun trainer ondanks uitblijvend succes, en, zeldzamer, net zulke dubieuze redenen om van trainer te switchen.

dit is niet zo gek want de vaardigheden van de trainer zijn niet met het blote oog zichtbaar.

er kan alleen maar naar geraden worden ruimte latend voor eindeloos gespeculeer en bijgeloof.

de keuze, de trouw aan, of zelfs beëindiging van band van de eigenaar en de trainer is daarom zeer persoonlijk en onvoorspelbaar.

zoals alle medicijnmannen, sjamanen, tovenaars vertrouwen trainers op blind geloof, om hun klantenkring, zoals die is, te handhaven. en op persoonlijk charisma om nieuwe gelovigen te winnen.

ik heb nog nooit van een stam gehoord waar concurrerende druïden samen komen om gezellig recepten uit te wisselen of te samen te klagen over mislukte regenvoorspellingen, of giechelen om de goedgelovigheid van hun volgelingen. medicijnmannen zijn per definitie eenling, afstandelijk, geheimzinnig, mysterieus. rivaliserende sjamanen netwerken niet.

maar trainers en eigenaren zijn niet helemaal verstoken van het sociale banden smeden. misschien dat ze dan geen wederzijds helpende omgang met hun soortgenoten onderhouden, de meeste van hen hebben de steun van een heel scala aan assistenten, leerlingen, bewonde-

raars, stalknechten, secretarissen enzovoort, en niet te vergeten de bewonderende aandacht van de hun toegewijde klantenkring.

deze uitgebreide vergelijking van trainers met sjamanen dekt de lading niet helemaal. het legt niet het gebrek aan contact tussen de verschillende trainers onderling uit. maar het is nogal logisch, het klinkt aannemelijk.

afb: -- willem sandberg. jaren dertig

wim van der grijn

uit: 'willem sandberg, portret van een kunstenaar'
van ank leeuw-marcar 1981

de Duitsers hadden in november '41 'de cultuurkamer' ingesteld en verplicht gesteld voor de kunstenaars die ten toon wilden stellen, voor de schrijvers die iets wilden uitgeven of de musici die in het openbaar wilden optreden en voor de acteurs, enzovoort.

die hele actie heeft eigenlijk de kunstenaars die zich te weer wilden stellen, op een hoop gedreven en daar is het kunstenaarsverzet uit geboren. toen is aan seiss Inquart een document - ik meen met 2700 handtekeningen - aangeboden om te protesteren tegen het instellen van de cultuurkamer.

daarop heeft seiss Inquart die mensen gevangen laten nemen van wie hij dacht dat ze verantwoordelijk waren voor

de opstelling van dat document. daar was onder andere Jean-François van Royen bij. hij is in het concentratiekamp in Amersfoort geraakt en daar in 1942 overleden. dat was een groot verlies voor de Nederlandse kunstenaars en vooral voor de eenwording van die kunstenaars.

na de instelling van 'de cultuurkamer' werd bij een heleboel kunstenaars eigenlijk het brood uit de mond gestoten. ze konden geen overheidsopdrachten meer uitvoeren en ook niet meer optreden. toen kwam het kunstenaarsverzet in werking, dat al was voorbereid. voor de beeldhouwers gold dat al veel eerder. de 'Nederlandsche Kring van Beeldhouwers' had toen ongeveer 60 leden - zij hadden al sinds hun Joodse collega's geen opdrachten van overheidswege meer konden krijgen, onder elkaar besloten dat zij die ook niet zouden accepteren.

zij hadden zich al een jaar eerder georganiseerd. een van de organisatoren van het verzet van de beeldhouwers was Gerrit van der Veen, samen met Frits van Hall. ze hadden ook een soort van steunfonds voor de beeldhouwers die door het niet accepteren van opdrachten in moeilijkheden kwamen. dat steunfonds hebben we toen uitgebreid omdat nu praktisch gesproken alle kunstenaars in moeilijkheden kwamen. voor de architecten en beeldende kunstenaars was er ook een fonds en daar hoorden tevens de schrijvers bij.

de toneelspelers hadden er een, daar heeft vooral Han van Meerten zich mee bezig gehouden.

voor de beeldende kunstenaars en de schrijvers zorgde een groepje mensen dat bestond uit: Gerrit van der Veen, Willem Arondeus, Johan Brouwer, Koen Limperg en een tijdlang is architect Rozenburg er bij betrokken geweest,

antoon coolen en han hoekstra herinner ik me ook te zijn tegengekomen in die omstandigheden. wij kwamen elke maand bij elkaar en keken wat er nodig was. er was altijd iemand uit den haag die voor het geld zorgde. hoe zij in den haag aan dat geld kwamen, weet ik niet. maar in ieder geval was het geld dat we nodig hadden, er altijd.

we hadden telkens besprekingen met de vertegenwoordiger die voor het geld zorgde. een tijdlang was dat leen van dijk, die toentertijd belastinginspecteur was in leiden. ook roel van heusden is erbij betrokken geweest.

zo werden we dus eigenlijk een clubje en dat werd ook op een andere manier in het verzet betrokken. ik was, geloof ik, de enige uit de museumwereld.

zo zijn wij gekomen tot het verspreiden van valse persoonsbewijzen. die werden door frans duwaer gedrukt en er was een hele groep mensen bij, die andere dingen uitwerkte. mart stam was er ook bij betrokken. de reden was de toen op gang komende deportatie van joden. vooral in het begin was het heel moeilijk om het watermerk van de persoonsbewijzen na te maken.

ik herinner me dat gerrit van der veen geprobeerd heeft dat gewoon te maken zoals je watermerken maakt: door de papierpap te gieten op een relief-ondergrond, zodat je dunner en dikker papier krijgt. maar het papier zelf leek helemaal niks op het originele papier. het vloeide, zodat je er niet op kon schrijven. we hadden niet door hoe we dat konden maken.

later heeft men nog geprobeerd om het watermerk uit te knippen - er was een hele ploeg voor - maar dat was ook niet bevredigend. totdat we - ik geloof gezamenlijk - op

het idee gekomen zijn om een cliché te maken in negatief, wat in het papier zit wanneer je er doorheen kijkt om het watermerk te zien. de lichte delen in dat cliché waren licht en wat er donker in is, dus de hele achtergrond was grijs. we hebben toen die persoonsbewijzen op dubbel papier gedrukt en op de binnenkant van een van die papieren kwam het pseudo-watermerk, ik ben er nog altijd erg trots op dat in de '*anklageverfügung*' voor de aanslag op het bevolkingsregister stond dat de persoonsbewijzen

'von einem spezialbeamten der reichsrecherchenzentrale in den haag nicht so ohne weiteres als fälschung erkannt werden konnten'.

in elk geval is het het beste stukje typografie waar ik ooit aan gewerkt heb. we hebben tenminste heel veel mensen daarmee kunnen helpen. we hebben ten eerste joden van een andere identiteit kunnen voorzien en ook mensen die voor arbeidsdienst naar duitsland werden gestuurd, en illegalen. dat was mijns inziens heel belangrijk.

nu was er een lek in die identiteitsbewijzenhistorie. de valsheid hiervan kon niet worden vastgesteld, want het was heel goed nagemaakt. maar men kon ze altijd verifiëren op de bevolkingsregisters.

daarvan was het logische gevolg: de aanslag op het bevolkingsregister in amsterdam. eerst, midden-maart is er een proef voor genomen maar toen was het weer niet goed en de maan te licht enzovoort.

toen is de aanslag uitgevoerd op 27 maart 1943 met het bekende succes. van het duitse rapport hierover is vooral het begin voortreffelijk. de aanloop is als een soort politieroman. later wordt het natuurlijk wat zakelijk, vooral als de strafmaten worden afgewogen.

de leider van onze onderneming was willem arondeus, schilder, dichter en ook schrijver. hij heeft een boek over matthijs maris geschreven en over monumentale kunst en dergelijke. hij was een - ja, hoe zal ik tikkie karakteriseren - tikkie heette hij illegaal. hij was een buitengewoon moedig man die zijn moed met een zekere demonstratieve, 'grand seigneur'-hoedanigheid wist in te kleden. ik zal niet zeggen dat het toneelspelen was, ik geloof dat het zijn werkelijke wezen was zoals hij optrad. hij was de politiekapitein en gerrit van der veen was de politie-luitenant.

er waren verder een stuk of wat andere mensen die als politieagent verkleed waren. de rest van de historie kennen we misschien allemaal we! of die kan men naslaan in de boeken. in elk geval is de hele zaak goed in de fik gegaan. de brandweer heeft in zoverre meegewerkt, dat hij zo min mogelijk gedaan heeft om de brand te blussen.

alleen van de zijde van de amsterdamse politie heeft men zich er erg mee beziggehouden om de daders te vinden. de daders zijn dan ook, ik zal niet zeggen verraden, maar in elk geval gevonden. een van de mensen die meegedaan had en die onze koerier was, is gepakt en heeft - ik weet niet onder welke pressie - doorgeslagen.

niemand kan van zichzelf zeggen dat hij onder bijzondere omstandigheden, onder foltering en zo, zijn bek dicht houdt - dat zal ik hem nooit kwalijk nemen - maar hij heeft alle adressen losgelaten en zo werd op 1 april 's nachts vrijwel de hele groep opgerold.

ik heb de organisatie een beetje geleid. ik had mee willen gaan, maar men vond dat ik een te bekende snuit had.

[ZIEOOK:JEANFRANCOISVANROYEN](#)

afb: marlene dumas. 2020. hafid bouazza

sara de bosschere

hafid bouazza

uit: 'de voeten van abduallah.' 1996
'apollien"

kadreen ruist nog in mijn geheugen; het gebrom van bertollo is verstild en nu abduallahs vliegen mijn zicht niet meer verdoezelen tonen nieuwe herinneringen mij mijn gezicht weerspiegeld in het troebele water van de sloot onder aan het dorp.

ik was mijn moeder ontglipt, die mij altijd verbood aan de sloot, onder de johannesbroodbomen, mijn siëstatijd te verdrijven. de bebaarde vrijgezel die in een klein wit huisje aan die sloot woonde, had een slechte naam bij de dorpelingen. mijn moeder zag in mijn ontluikende seksualiteit een kwetsbare prooi voor zijn vermeend onnatuurlijke voorkeuren (moeder, je moest eens weten), maar hij was het die mij uit de sloot opviste toen ik daar, door een ongelukkig toeval dat ik mij niet meer kan herinneren, in

tuimelde. hij bracht mij zijn huisje binnen en hulde mij in een grote, vuile handdoek. en terwijl ik zat te drogen zag ik dat de muren van zijn huisje geheel bedekt waren met plaatjes van naakte vrouwen met ronde, gespleten vormen, met blond haar en open

ik zag struweelderige delta's, bruinige schaduwen rozige vleesbottels. dit moesten gastvrije sirenen van het avondland zijn, en het was op dat moment dat in mijn hart de kiem werd gezaaid van mijn liefde voor apollien, in wie ik de tastbare werkelijkheid vond van die tweedimensionale wulpsheid. ik hield van haar voordat ik haar had gezien.

van apollien, mijn dwaallicht, mijn hartenspinsel. vreemd hoe een naam een smaak kan krijgen op de tong. deze smaak- ik weet het - is fysiek bepaald, de smaak van apolliens vrouwdom: de smaak en geur van oestersaus in het begin was zij aboelien in mijn mond; in de haperingen van seksuele hoogtepunten (die voor haar nimmer woordenloos mochten zijn) was zij appelin, maar nu is zij apollien, zal ze altijd apollien blijven, een gefluister boven de uitcirkelende rimpels van een vochte dood.

ik kan de eerste indruk die amsterdam op mij maakte niet meer terugroepen, vergroeid als ik nu ben met de ruggenwervels van haar straatkeien, de houten baarmoeders van haar kroegen en de verweerde lendenen van haar veile buurten. ik nam mijn intrek in een kleine woning in de egelantiersstraat, een kiesholte in het rotte gebit van de stad. het was een kamer met alle poëzie van een eenzaam bestaan: gedeukte kasserol, onopgemaakt bed, stoffig venster. de eenhandige troost in het verveelde donker, betaalde vrijdagliefde. het duurde niet lang voordat ik apollien ontmoette

langer dan ik, blond, hooggejukbeend, slordiggewimperd, breedheupig, was zij de volmaakte belichaming van mijn eerste, eenzame gouden zomer in het vondelpark. zij had een luchtige statigheid die onwrikbaar was. zij zat aan

tafel, een wang rustte op haar rozige handpalm, haar sleutelbeenderen ontbloot, mild glimlachend. zij keek mij vanonder haar wenkbrauwen aan, trok haar schouders achterwaarts, ronde borsten puilden uit, zij ontkruiste haar benen.

al gauw begon apollien los te komen uit het kader van de oppervlakkige bewondering die ik voor haar koesterde. haar persoonlijkheid begon mijn wereld te beheersen. zo dulde zij niet dat ik mijn geloofsplichten in haar bijzijn vervulde. mijn toewijding en loyaliteit aan een godsdienst hadden geen enkele betekenis voor haar. zij hoonde mij, zij wilde mij ontdoen van wat voor mij identiteit was, maar voor haar slechts de kralen en hennaschilderingen van folklore. zij dulde geen tegenspraak; zij was zo overheersend, een al-vrouw.

zij liet mij amsterdam zien, een naakte, omnivore dierbare, overheersende stad. zij liep trots met mij rond: dat was in een tijd at wij emigranten nog enige exotische aantrekkingskracht hadden. elke wandeling begon met een borrel ergens in een kleine kroeg in een naamloze steeg, een oase van fietsen en vuilniszakken en mene-tekels van urine. (het oneindig vrouwelijke gebaar waarmee ze in haar schoudertas zocht naar haar portemonnee.) amsterdam van jeans, strakke shirts; grachten: mijn geheugen ziet de stad van toen in de vale kleuren van een acht-millimeterfilm. in de grachten rimpelde en kronkelde onze weerspiegeling in het bruinige water dat ons en de stad en de hemel in lugubere schimmen veranderde.

zij bleef peinzend bij een fontein staan en zei: 'vreemd dat water altijd zo uitnodigend klinkt. jij weet er alles van, niet, zoon van de dode woestijn?' ik vraag me af of dat laatste een citaat was.

ik proef nog de zilte smaak van mijn eerste varkensvlees, de zure huivering van de eerste wijndronk. ik herinner mij nog mijn eerste dronkenschap waarbij ik in anonieme wroeging begon te huilen en zij mij op haar eigen manier troostte: mijn snotterende en tranende schokken in haar nauwe weelde dreven haar tot buitenzinnige overgave.

zij meende mij te moeten onderwerpen aan een seksuele heropvoeding. niet dat ik geen enkele ervaring had met het oudste ritme en ritueel van de wereld, maar volgens apollien kwam ik uit een land waar seks slechts zou dienen voor kinderverwekking en waar geen plaats zou zijn voor de afroditische kronkelingen voor de penetratie. dit zijn haar woorden. ze kon zo kwetsend zijn in haar frivole intelligentie en onbekommerd cynisme.

ik zag haar vaak bladen lezen waarin vrouwen schromeeloos klaagden en koerden over tekortkomingen en zaligheden in bed. zij deed dit met een groot vertoon van vermaak, van instemmende aandacht - alleen maar, dacht ik, alleen om mij te pijnigen.

mijn vriend wil allemaal van die gekke standjes. is het goed als ik het doorslik? apollien liet het mij allemaal lezen. mijn vriend heeft mij daar nooit aangeraakt. (apollien: 'moet je horen wat her antwoord is:') zeg je vriend dat we in de twintigste eeuw leven; je moet op je rechten staan.

zij dreigde altijd (ik hoop in scherts) een gedetailleerde brief te schrijven als ik niet bereid bleek aan haar grillen (hoe moet ik ze anders noemen?) te voldoen en mijn etnische trots en primitieve principes op te geven. mijn aanpassing aan mijn nieuwe land, zo zei zij, moest-nogal letterlijk -onderaan beginnen. zij duldde geen tegenspraak: zij was zo overheersend, zo ontegensprekelijk, zo in leven,

een al-vrouw. dus ik gaf mij over met tegenzin, met moeite. met wallen onder mijn ogen.

ik herinner mij de eerste keer dat zij mij dwong haar vernusschelp te kussen. zij lag uitgespreid onder mij, haar ogen nevelig haar haren uitgewaaierd als de zeewierende lokken van waternimfen. ali baba was gereed om de grot met zijn toverstaf te openen-maar zij hield mij tegen. met grote kracht begon zij mijn hoofd zuidwaarts te duwen; ik stribbelde tegen. in een onhandige choreografie ontstond een kleine schermutseling, waarbij wij zo verstrengeld raakten dat ik mijn ledematen niet meer van de hare kon onderscheiden. het beest met de twee ruggen, een meeredig monster. zij liet zich echter niet door mijn fysieke protesten weerhouden.

uiteindelijk gaf ik toch toe en het was een grote-opluchting om geen donkere hanelellige lippen te hoeven kussen: haar botticelliaanse teint vond een warme, rozere klank in haar jonge klokhuis. na een kleverige afloop was haar gezicht geheel doorbloosd, blaakte, en ze keek me aan met een bijna spottende triomf in haar ogen, hetgeen mij droef stemde omdat het mij deed inzien hoe zelfgericht haar wereld van liefde en genot was.

ik weet niet of ze ooit heeft beseft hoe gekrenkt mijn hart was toen ik mijn mond ging spoelen en terugkwam met dode lendenen die zij alleen met de grootste moeite nog kon verkwikken,

dit zijn momenten die in mijn donkere, gepijnigde herinnering (zoals ik nu hen, ongeschoren, apollienloos, vol verlangen) vol vrolijk licht zijn, zonnig zelfs, alsof mijn geheugen het karige licht van het nachtlampje probeert te compenseren. ik heb meer van zulke herinneringen: ik ben een blauwbaardburcht voor de dochters van mijn geheugen.

ah! mijn dierbare humayd humayd. buiten mijn hotelkamer, in de nauwe straten van fès staat een ezeldrijver zo hard te schreeuwen dat ik mijn eigen gedachten nauwelijks kan horen. hier ben ik dan in jouw land, dat teleurstellend weinig verschil vertoont met een ansichtkaart. laatst zag ik een oude man gehurkt in de schaduw van een palmboom zitten. op mijn vraag wat hij daar deed, antwoordde hij: 'gewoon hurken.' dat bracht bij mij wat ze een cultuurschok noemen teweeg. ik denk dat ik je nu beter begrijp. zo zul jij mijn liefde ook ondergaan: als je hurkt, waarom dan niet onder een palmboom? ik heb altijd geweigerd te geloven dat er niets school achter je introvertie. wat doet het ertoe? ik hou van je.'

een brief van apollien. ze kwam gekust door de zuidelijke zon terug, meer apollien-dan-ooit.

god mag weten hoeveel zwangere mannen ze daar heeft achtergelaten. maar mijn jaloezie en achterdocht beantwoordde ze met een schouderophaal.

ik had niet gedacht dat ze werkelijk zou afreizen naar marokko. haar hele manier van spreken was frivool en elke keer als ze een reis naar mijn 'vaderland' te berde bracht dacht ik dat ze schertste. maar ze ging toch en onaangekondigd, en ik denk nog steeds dat het een grap van haar was.

het was en is een kwelling te denken aan haar gouden en roze schoonheid in het stof en de zon van dat luidruchtige, balorige land; haar zindelijke elegantie in de ovenhitte van een onbarmhartig klimaat.

o, ze had haar goede momenten, momenten van tederheid ongevlijmd door haar woorden. soms ieunde ze met haar handen op de vensterbank, haar rug panterlijk gestrekt, en keek lange tijd naar buiten, zwijgend; soms verhief ze haar schouders en vouwde de ruggevlere. of ze lag buiklings naakt op bed en las een tijdschrift, haar gesokte beweeglijke voeten opgetild, en keek af en toe over

haar schouder naar mijn nietszeggende bezigheden, en het was op zulke momenten dat ik buiten weer de sloot zijn siestaslaap zag houden en een bebaarde vrijgezel voor zijn lemen huisje de middaghitte zag verlodderen. andere keren lag ze op haar rug te slapen, een hand' palmbloot op haar warme jukbeen, de mond lichtelijk geopend, het paarlemoeren schijnsel van het nachtlampje accentueerde haar ribben, een lange donkere delta scheidde haar dijen. dan was ze mijn apollien, meer dan in levende alledag.

op vreemde momenten lag ze op mijn borst, nagelstreefde ze mijn wimpers en zei: 'ik zie mezelf in je ogen.' ik zag mijzelf in haar ogen, vervormd, vertekend, niet nietiger dan ik mij in haar bijzijn altijd voelde.

apollien lag te roken, spoken van blauwe rook kronkelden in het nachtlucht. zij stopte halverwege een trek, hoestte en zei: 'het vloeit eruit. kun je me even een handdoek aangeven.'

het geplooid bed wasemde een zachte geur.

zij legde haar hoofd op het kussen en zei: 'apollien is de naam van een van de drie goden die de middeleeuwen de moslims toedichtten. de andere twee zijn mamette en termogant. het is prikkelend om te denken dat mijn naam is afgeleid van apollo, maar dat is niet zo, mijn schat. mijn naam, liefje, is afgeleid van apollyon, de vernietiger, een bijnaam van de duivel.'

zij zuchtte en doofde haar sigaret. ze had wel vaker de neiging om mij bedillend toe te spreken.

ze wendde zich glimlachend naar mij, bekeek mijn lichaam en zei: 'je herstelt niet snel, liefje.'

mijn wrevel is dat ik niet bij machte ben apollien - die als een watermerk door mijn zinnen schijnt, door mijn bestaan, zo u wilt - tot leven te brengen in mijn gewrochte taal. ik heb haar nooit kunnen bevatten. apollien was vol

leven, haar geest ving elk gerucht in 's levens hoeken op, het leven omsloot haar; mijn leven dreef op een mechanisch ritme.

slechts op de foto's die ik van haar hen genomen en die de muren van mijn huis sieren, vormt ze een eenheid; buiten dat valt ze in mijn geheugen in fragmenten uiteen. tijdens mijn dronken wankelingen door amsterdam denk ik steeds apollien te zien. haar woorden, haar haarschud en haar hakgetik zijn de herkenningnaden die de stad voor mij bijeenhouden.

vertekend in mijn vochtige ooghoeken lijkt het lantaarnlicht zich uit te rekken tot het blonde haar van apollien; een anonieme schaterlach. in een rokerige kroeg weergalmt apollien's lach in de grotten van mijn donkere gemoed. het meisje achter de bar, haar roodbronzen haar vangt het gouden licht op, kijkt mij met levende ogen aan (twee overvolle glazen jenever), met langgewimperde tederheid, en haar barokke lippen ontsmuilen jonge tanden. tranen van zelfmedelijden drop-drop-droppen in mijn glas. met geschrokken afkeer verwijdert zij zich. doorzichtige wolken aan de donkerblauwe nachthemel ronden en kronkelen als apollien's vormen onder de witte lakens tijdens haar onrustige slaap. in rode omlijstingen roepen betaalde sirenen achter doof glas in dezelfde lingeerie waarin ik apollien graag zag, maar die zij verafschuwde.

donkerbakstenig, vuil amsterdam zwalpt en zwalkt met mijn jonge weerspiegeling in troebel slootwater, onder johannesbroodbomen, die in omgekeerde waterweerkaatsingen de vormen aannemen van hoge, puntige grachtenpanden en waarin levensruïnes ronddobberen - plastic zakken, fietskarkassen - en waar

het zonlicht de zieltogende najaden onder het rimpelend oppervlak niet bereikt.

de verzengende doodsstille van siëstamomenten, de stoffige wegels en olijfbomen, het misbaar van mijn wanordelijke kindertijd, vormen de achtergrond van een leven in amsterdam met zeldzame gouden zomers in het vondelpark, regenachtige zondagen, zorgeloze verveling, geïlaafde avonduren - dit is het verschil dat ik met haar deelde en dat ik altijd zal delen met apollien.

colofon:

verantwoording ligt bij:
open kunstenaarsvereniging
'de republiek' (sinds 1992)
& 'de balie' (sinds 1982)

inlichtingen:

<https://debalie.nl/>
<https://www.discordia.nl/>
<https://barreland.nl/>
<https://theatertroep.nl/>
<https://deroovers.be/>
<https://www.stan.be/>

(en anderen uit: be & nl)

deze keer met:

matthias de koning, jochum veenstra,
annette kouwenhoven, vincent van den berg,
margijn bosch, maureen teeuwen,
miranda prein, jan joris lamers,
wim van der grijn, cees walburgh schmidt,
sara de bosschere, victor dijkstra, victor jas, ea.

correspondentie: riserv@gmail.com

